

نقش اقوام در توسعه اجتماعی و اقتصادی مناطق مرزی یک مطالعه در جنوب شرق ایران

حیدر لطفی^۱، حسین موسی زاده^۲

چکیده

امروزه تعادل های ناحیه ای و توسعه شرایط اجتماعی و اقتصادی نواحی مرزی نقش اساسی در توسعه ملی هر کشور دارد، بنابراین توسعه و گسترش امکانات و منابع در شهرستان های مرزی می تواند نقش اساسی در تقویت و توسعه اجتماعی و اقتصادی و در نهایت توسعه پایدار ملی داشته باشد. بدین منظور و با توجه به اهمیت موضوع، نوشتار حاضر، با هدف شناخت وضعیت عملکرد و توسعه نقاط شهری منطقه سیستان و بلوچستان با توجه به تأثیر متغیرهای اقوام و مرزی بودن منطقه پرداخته است. روش استفاده شده در این تحقیق توصیفی-تحلیلی می باشد و برای سطح بندی عملکرد نقاط شهری منطقه از ۲۰ شاخص استفاده شده است، این شاخص ها در راستای ۶ عامل اصلی اجتماعی-فرهنگی، اقتصادی، زیربنایی، بهداشتی-درمانی، حمل و نقل و ارتباطات بودند و برای بررسی و تحلیل شهرستان های استان و رتبه بندی آن ها ابتدا کل شاخص ها با استفاده از مدل ویکور پالایش شد، در ادامه جهت نشان دادن رابطه بین متغیرهای تحقیق از آزمون های آماری استفاده شده است. نتایج نشان می دهد که در بین شهرستان های استان، شهرستان زاهدان و نیمروز توسعه یافته ترین شهرستان های استان سیستان و بلوچستان و شهرستان سراوان، خاش محروم ترین شهرستان های استان بوده و مرزی بودن شهرها در عملکرد آنها تأثیرگذار بوده است و شهرهای مرزی و غیر مرزی بر اساس متغیر کل مولفه های اصلی پژوهش در سطح خطای کمتر از ۰.۰۵ معنی دار هستند. همچنین مشخص شد که در بررسی نقش اقوام در توسعه اجتماعی و اقتصادی منطقه شهرهای بلوچ زبان از لحاظ شاخص ها شرایط بهتری نسبت به شهرهای زابلی زبان داشته اند.

واژگان کلیدی: توسعه اجتماعی و اقتصادی، اقوام، مناطق مرزی، استان سیستان و بلوچستان.

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۷/۰۶/۰۴

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۷/۰۴/۲۷

^۱ دانشیار جغرافیای سیاسی و گردشگری، واحد گرمسار، دانشگاه آزاد اسلامی، گرمسار، ایران. (نویسنده مسئول) (Email: heydare.lotfi@gmail.com)

^۲ دانشجوی دکتری، گروه علوم منطقه ای، دانشگاه اتوش لوراند، دانشکده علوم، بوداپست، مجارستان. (Email: hmosazadeh5575@yahoo.com)

مقدمه

ایران ما به دلیل داشتن شرایط ناهمگون و امکانات طبیعی متنوع، نیازمند برنامه‌ریزی در سطح استان‌ها است، که البته برای کسب موفقیت در امر برنامه‌ریزی توجه به معیارهای توسعه پایدار اجتماعی و اقتصادی بر اساس توانمندی‌های موجود در هر استان از مهمترین مسایلی است باید در همه حال به آن توجه کرد (Mousazadeh & et al, 2018, P.253). مفهوم واژه توسعه یک روند تکاملی دارد، در دهه ۱۹۵۰ گذار از رشد اقتصادی پایین به رشد اقتصادی بالا، توسعه قلمداد میشد. در دهه ۱۹۶۰، ابعاد اقتصادی توسعه مورد توجه قرار گرفت و توسعه را معادل توسعه اقتصادی در نظر می‌گرفتند. در این دهه اصولاً مفهوم عام توسعه در معنای توسعه اقتصادی به کار می‌رفت و به همین دلیل بر شاخص‌های کمی مثل افزایش تولید و درآمد ملی و رشد جمعیت شهرنشین استوار بود (Mahdizadeh, 2006, P.19). برنامه‌ریزی توسعه یکی از ابزارهایی است که برای دستیابی به توسعه و ابعاد مختلف آن، برنامه‌ریزی از ضروریات غیرقابل انکار می‌باشد که حکومت‌ها با توسل به آن سعی می‌کنند روند توسعه را بصورت کنترل شده مدیریت نمایند و از بروز عدم تعادل‌ها در کشور جلوگیری کنند، چرا که همه بخش‌های یک کشور از نظر توزیع منابع و امکانات یکسان نیست و این امر موجب می‌شود تا بخش‌های با قابلیت بالا بیشتر جمعیت و فعالیت‌ها را به زیان مناطق کم‌بازده به خود جذب کنند که درازمدت هم بخشهای مستعد کشور به دلیل تراکم شدید فعالیت و جمعیت و هم بخشهای کم‌بازده به دلیل عدم وجود فعالیت و جمعیت کافی، تعادل خود را از دست می‌دهند. توسعه‌ی بدون برنامه سبب توسعه‌ی ناموزون بخش‌های اقتصادی و همچنین تشدید عدم تعادل منطقه‌ای و در نتیجه آسیب‌پذیری و تضعیف وحدت ملی خواهد شد (Hafeznia, 2006, P.32). در بررسی مسائل منطقه‌ای در قالب توسعه پایدار فرض بر این است که چنانچه هزینه‌ای بدون در نظر گرفتن مکانیزم‌های برابری، صرف توسعه زیرساخت‌ها، تجهیزات و خدمات شهری شود، خود باعث تشدید نابرابری بین اقشار مختلف منطقه می‌گردد (Bolary et al, 2005, P.629). بعبارتی توسعه اجتماعی و اقتصادی مناطق گونه‌ای از توسعه پایدار است که محیط‌ها و فضاها را در بر می‌گیرد. این مقوله زمانی محقق می‌شود که اصول و رهیافت‌های توسعه پایدار، بعنوان اصل در مطالعات توسعه مناطق مورد استفاده قرار بگیرد (DrakakisSmith, 2000, P.9). اصولاً توسعه تغییر بنیادی در متغیرهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی هر جامعه محسوب می‌شود و تحقق آن مستلزم ایجاد همانگی بین ابعاد گوناگون آن است. توسعه اقتصادی پایدار، بدون توسعه فرهنگی، اجتماعی و سیاسی امکان‌پذیر نیست و توسعه فرهنگی، اجتماعی و سیاسی نیز بدون نگرش منطقی و علمی به مساله توسعه اقتصادی در بلندمدت، راه به جایی نخواهد برد. از طرف دیگر، برای هماهنگی هدفهای ملی و بخشی با واقعیات منطقه‌ای، لازم است در چارچوب سیاست‌های کلان و بخشی، سیاست‌های توسعه منطقه‌ای و ناحیه‌ای مورد توجه قرار گیرد تا بتوان سیاست‌های کلان را با قابلیت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی منطقه سازگار کرد (Aminbidokht, 2006, P.17). لذا توزیع متعادل امکانات و خدمات گامی در جهت از بین بردن عدم تعادل‌های منطقه‌ای است. زیرا هر چقدر تفاوت‌های منطقه‌ای از ابعاد مختلف بیش تر باشد، منجر به حرکت جمعیت و سرمایه به سمت قطب‌های پرجاذبه شده و نهایتاً باعث عدم تعادل توزیع جمعیت در سطح منطقه و سرزمین خواهد شد. بنابراین باید برنامه‌ریزی ناحیه‌ای مورد توجه قرار گیرد. در کشورهای درحال توسعه تهیه، تدوین، اجرا و نظارت بر این گونه برنامه‌ها باید از جانب دولت‌ها انجام گیرد (Hosseinzadeh Dalir, 2009, P.9). از طرفی توجه به ابعاد اجتماعی، سیاسی و فرهنگی توسعه از سوی نظریه پردازان و نیز سازمان‌های بین‌المللی توسعه‌ای موجب شد تا بهبود کیفیت زندگی به عنوان هدف اصلی توسعه مدنظر قرار گیرد. همزمان با تحول اهداف توسعه، ایجاد توازن و کاهش نابرابری‌های منطقه‌ای، و توسعه فراگیر منطقه‌ای نیز مورد توجه سیاست‌گذاران قرار گرفت (Fallahi & Kaffashi, 2018, P.61). همچنین بررسی شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی، زیربنایی، بهداشتی- درمانی، ورزشی و حمل و نقل در تعیین وضعیت برخورداری مناطق و مکان‌ها و شناخت عوامل تأثیرگذار در راستای تدوین راهبردهای توسعه مناطق و مکان‌ها و کاهش نابرابری امری ضروری است (Mousavi & et al, 2014, P.190). یکی از موانع مهم بر سر راه توسعه، وجود پدیده نابرابری و عدم توازن‌های اقتصادی و اجتماعی در کشور یا

در سطح منطقه است (Ahangari & Saadatmer 2006, P.30). با توجه به برنامه‌های توسعه پس از انقلاب که نگاهی بخشی به توسعه داشته‌اند، نیاز به برنامه‌ریزی فضایی و منطقه‌ای ضروری به نظر می‌رسد. چرا که دستیابی به توسعه متعادل که دولت مسئولیت اصلی آن را به دوش می‌کشد، اگر غیر ممکن نباشد، در حالتی واقع‌بینانه بدون آمایش سرزمین، امری طولانی و زمان بر خواهد بود. چون سیاست محرومیت زدایی به شیوه کنونی که عدم تعادل‌های موجود گسترش شکاف روز افزون میان مناطق مرکزی و مرزی را به دنبال داشته است، روشن‌ترین دلیل بر ناکارآمدی این روش‌هاست. بنابراین ضرورت آمایش سرزمین و برنامه‌ریزی منطقه‌ای احساس می‌شود. با در نظر گرفتن اهمیت توسعه اجتماعی به عنوان مفهومی که اخیراً مورد توجه جدی سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان منطقه‌ای قرار گرفته است در این پژوهش نقش اقوام در توسعه اجتماعی و اقتصادی استان سیستان و بلوچستان در جنوب شرق ایران، مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است.

مبانی نظری

توسعه مفهومی چند بعدی است که دارای ابعاد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی گسترده‌ای است و در این راستا ضرورت تدوین برنامه‌هایی که مستلزم حرکت کشور به سمت توسعه، به خصوص توسعه مناطق مرزی باشد، همواره احساس شده است که آخرین مورد آن سند چشم‌انداز توسعه سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ایران است (Zibandeh & et al, 2012, P.77). امروزه از آن جایی که مرزهای هر کشور از اهم مسایل حکومت است، دولت‌های یکصد سال اخیر حاکم بر کشورمان سیاست‌های متعددی را برای مرزنشینان اتخاذ نموده‌اند. این سیاست‌ها عمدتاً به منظور کاهش بحران بیکاری، فقر، مفاسد گوناگون اجتماعی، ایجاد اشتغال، کاهش قاچاق کالا، برقراری عدالت اجتماعی، کاهش انگیزه‌های مهاجرت و... بوده است (Sadi & et al, 2009, P.95). چنین دغدغه‌هایی موجب شده است که مناطق مرزی و تأثیرات مرزی در تحقیقات توسعه‌ای اعم از اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی مورد توجه قرار گیرند زیرا که این استنباط و تصور ایجاد شده است که این مناطق جغرافیایی ویژه موجب سازگاری، همسانی اقتصادی، تثبیت امنیت و پایداری جمعیت می‌گردند (Niebuhr, 2002: 7). برنامه‌های توسعه شهری در راستای برنامه‌های توسعه هر کشور، شرایط زندگی ساکنان فقیر و کم‌درآمد شهری و روستایی را از طریق بهبود و خودتکایی آنها در مسیر توسعه ملی کشور قرار می‌دهد. هدف از این برنامه‌ها تغییر ساختار اجتماعی و اقتصادی و بهبود شرایط اکولوژیکی حاکم بر مناطق است (Mousazadeh & et al, 2016, P.6).

اقوام و توسعه اجتماعی و اقتصادی

طایفه‌گرایی و قوم‌گرایی، از ویژگی‌های ساختار سنتی ایلی و قبیله‌ای بوده که در شهرهای مرزی، حاشیه‌ای و کوچک‌بروز و ظهور می‌یابد. این پدیده هرچند دارای مزایا و محاسنی نظیر ایجاد همبستگی، حس وفاداری و روحیه تعاون و همکاری میان گروه‌ها و افراد طایفه را تحکیم و تقویت می‌کند، اما پیامد‌های منفی بی‌شماری برای توسعه مناطقی که بافت قومی و قبیله‌ای بر مناسبات اجتماعی آن، حاکم می‌باشد؛ به دنبال دارد. به اذعان متخصصین علوم اجتماعی و انسانی، رقابت‌های قومی و منطقه‌ای در شهرها و مناطقی با تنوع فرهنگی، قومی، مذهبی، زبانی و حتی گویشی یکی از عوامل مهم عدم توسعه این مناطق بوده و به واگرایی فرهنگی، قومی، زبانی و مذهبی آنها دامن زده است، به نحوی که برخی معتقدند که طایفه و قوم‌گرایی در توسعه شهرها و مناطق مذکور، تاکنون به عنوان یک آفت مهلک و مانع توسعه عمل نموده است (Azami, 2014, P.2). از این رو می‌توان گفت قومیت‌ها نقش مهمی در توسعه و یا عدم توسعه مناطق دارند و با توجه به شرایط هر منطقه می‌توانند ایفای نقش کنند. دستیابی به توسعه پایدار اقتصادی و اجتماعی به عنوان یکی از اهداف بنیادین برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران در همه سطوح سازمان فضایی (محلی، منطق‌های و جهانی) مطرح است. در راستای نهادینه شدن این هدف اساسی در تمامی ابعاد (به ویژه در سطح مناطق) تأکید بر جهت‌گیری برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری مورد تأکید برنامه‌ریزان می‌باشد. گفتنی است که دستیابی به توسعه پایدار و میزان پایداری عرصه‌های فضایی متأثر از عوامل و فرایندهای مختلف محیطی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و... می‌باشد (Mokhtari

(Malakabadi & et al, 2016, P.5). مطالعه مرزهای قومی به عنوان یکی از حوزه های مهم مطالعه های قومی به طور مشخص پس از مطالعه های فردریک بارث در خصوص بررسی های موردی قوم نگاری و مقدمه معروف ایشان بر این مطالعه ها، با عنوان (گروه های قومی و مرزها) در سال ۱۹۶۹ میلادی آغاز و از آن تاریخ تاکنون این موضوع در قالب رهیافت ها و رویکردهای گوناگون بررسی شده است. در دنیای معاصر و در چارچوب تحول هایی همچون انقلاب ارتباط ها و اطلاعات و اشاعه جهانی شدن که به نوعی تغییر در دامنه و کارکرد قدرت دولت - ملت ها و افزایش آگاهی های قومی را در پی دارد، توجه به مفهوم مرزهای قومی بیش از پیش افزایش یافته است (Maghsoudi & Ebrahimabadi, 2013, P.7). موضوع قومیت ها و مرزها در سرفصل منافع ملی کشورهای چندقومی و چندفرهنگی جایگاهی مهمی را به خود اختصاص میدهد بر همین اساس در عصر حاضر یکی از الزامات توسعه در جمهوری اسلامی ایران برای تحقق سند چشم انداز بیست ساله تکیه بر همبستگی اتحاد ملی و مشارکت عمومی به منظور همگرایی قومیت ها مذاهب و گروه های قومی است در نگرش کلی در هر نظام سیاست اتحاد ملی از مجرای حداکثر سازی ضریب همبستگی تحقق می یابد برای ظهور اتحاد ملی لازم است که بین نیروهای اجتماعی بستره مکاری و پیوند عمیق و استراتژیک در هدف فراهم باشد (Tavana & Bigleri, 2012, P.1). در این چارچوب تقویت کارکرد اقتصادی - اجتماعی اقوام و اقلیت ها که عمدتاً در مناطق مرزی مستقر هستند می تواند در قالب توانمندسازی اقوام و فرصت سازی برای آنها و نظارت و هدایت بر فعالیت آنها چارچوب مناسبی برای توانمند کردن این نواحی (نواحی مرزی با تاکید بر قومیت ها) در جهت عملکرد مثبت آن ها در مدیریت و عملکرد مناطق گام برداشت.

مناطق مرزی و توسعه اجتماعی و اقتصادی

امروزه تقریباً در همه جای دنیا و حتی در کشورهای توسعه یافته دوری از مناطق مرکزی کشور و مرز نشینی مانعی در مسیر دسترسی برابر شهروندان به امکانات و منابع موجود در کشور است. به عبارت دیگر توسعه نیافتگی شهرهای مرزی مختص ایران و با کشورهای توسعه نیافته نیست. از طرف دیگر دوری از مرکز از ایجاد تعاملات سازنده میان نخبگان بومی و نخبگان مرکزی در جهت رشد و توسعه این مناطق جلوگیری می کند. همچنین نیروی انسانی ماهر و متخصص به دلیل سختی شرایط کار و تسهیلات زندگی و کمبود امکانات کمتر حاضر به فعالیت در این مناطق می شوند. خصوصاً اگر این مناطق مرزی همجوار با کشورهای بی ثبات و بحران زده ای باشند که از بسیاری معضلات اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی نظیر فقر، بیکاری، اعتیاد، قاچاق و مناقشات قومی و مذهبی و در رنج اند. متأسفانه در ایران مناطق قومی خصوصاً استان های کردستان، سیستان و بلوچستان، آذربایجان غربی و خوزستان، در مجاورت اقوام هم زبان خود در کشورهای عراق و ترکیه، افغانستان و پاکستان، ... زندگی می کنند و این کشورها اغلب گرفتار درگیری های قومی و فرقه ای هستند و متأسفانه در مقاطعی این درگیری ها حوزه های مرزی ایران را نیز تحت الشعاع قرار می دهد و امنیت و ثبات بخشی از مناطق بومی کشور را تهدید نموده است. که این خود به صورت ویژه ای نقش مرز و قومیت در عملکرد نقاط شهری را نشان می دهد. امروزه ثبات و امنیت مناطق رابطه مستقیمی با نرخ سرمایه گذاری در آن مناطق دارد لذا تشدید فضای نظامی و امنیتی در مناطق قومی کمک به توجه بیشتر دولت به سرمایه گذاری در این مناطق نموده است (Kouhshekaf, 2013, P.3).

مرزهای ایران از میان اقوام و فرهنگ های مختلف عبور کرده است و در تقسیم بندی ها از نوع مرزهای تحمیلی محسوب می شود. با وجود اینکه مرزهای تحمیلی با تهدیدهای اندکی که به ویژه در خصوص مرکز گریزی دارند، لیکن توان فراوانی برای همگرایی و همکاری وجود دارد. در این میان حکومتی موفق تر است که با برنامه ریزی صحیح، یادآوری تاریخ مشترک، مشارکت دادن مرز نشینان در قدرت سیاسی، توسعه اقتصادی و عمران مناطق مرزی و رفاه مرز نشینان، به گونه ای اقدام کند که قوم جامانده در آن سوی مرز را به خود جلب و آینده مشترک را به دور از هر نوع تبعیض قومیتی ترسیم کند. در این صورت کانون بحران به ویژه بحران های ناشی از ندهای استقلال طلبی یا پیوستن به کشور دیگر، به آن سوی مرز منتقل می شود و برای حاکمیت دولت اصلی فرصت مناسب ایجاد خواهد کرد. در این صورت مرزهای به اصطلاح تحمیلی به یک فرصت برای همگرایی و ثبات امنیت تبدیل خواهند

شد (Setareh & Mohammadi Athar, 2013, P.104). در حال حاضر پایداری تعداد قابل توجهی از شهرهای کشور به صورت مستقیم به موقعیت مرزی آنها ارتباط دارد و بنابراین هر گونه راهبرد، سیاست و تغییر و تحول در خصوص مرزهای کشور به صورت مستقیم و غیرمستقیم بر بخش قابل توجهی از شهرهای مرزی کشور تأثیر می‌گذارد (Mokhtari Malakabadi & et al, 2016, P.7). نقش و کارکرد مرزها در همه مناطق جهان یکسان نیست و با توجه به شرایط و موقعیت‌های مختلف سیاسی، اقتصادی و جغرافیایی و ... نوع کارکرد مرزهای بین‌المللی نیز متغیر است. ضمن این که علاوه بر مسئله مکان، موضع زمان نیز در نوع کارکرد مرزها مهم است. به این معنی که اگرچه از نظر تاریخی، مهمترین کارکرد مرز جدا کردن دو ناحیه و واحد سیاسی و دو گروه از مردم از هم بوده و هست اما با گذشت زمان و پیشرفت‌های به وجود آمده در عرصه‌های مختلف اقتصادی، سیاسی، تکنولوژیکی و ارتباطات، امروزه کارکردهای جدیدی برای مرزها تعریف شده و آنچنان که گلاسنر معتقد است، امروزه نقش و عملکرد مرزها به مرور زمان تغییر می‌کند؛ به عنوان نمونه امروزه فناوریهای پیشرفته، کارکرد تدافعی مرزها را تا حد زیادی کم کرده است (Glassner and Fabrer, 2004: 80). در مرزهای بیشتر کشورهای در حال توسعه، سطح قابل توجهی از نیاز مردم مرزنشین از طریق مبادلات مرزی تأمین می‌شود. اینگونه مبادلات با وجود غیررسمی و محلی بودن آن دارای نقش پراهمیتی در مبادلات میان کشورهای همسایه بوده و باعث بهبود زندگی ساکنان نقاط مرزی می‌شود. از این رو برنامه‌های کردن چنین مبادلات و جریانهایی در نوع خود، توسعه همکاری‌های متقابل اقتصادی، گسترش بازارهای محلی، ایجاد صلح و ثبات در مناطق مرزنشین و بالاخره بهبود امنیت در این مناطق و بهبود زیرساختها و خدمات مورد نیاز منطقه را به همراه می‌آورد. در مجموع اقتصاد مناطق مرزی می‌تواند نقشی اساسی در ترقی و پیشرفت توسعه اقتصادی نواحی مرزی، بهبود استانداردهای زندگی مردم، کاهش فقر و توزیع مناسب درآمد، ایجاد روابط دوستی و آشنایی بیشتر و تسریع همکاری‌های بیشتر بین نواحی مرزی داشته باشد (Chandoevrit, 2004: 145).

محدوده مورد مطالعه

استان سیستان و بلوچستان در جنوب شرق ایران با وسعتی حدود ۱۸۷۵۷۸ کیلومتر مربع، معادل ۱۱/۴ درصد از کل مساحت کشور را تشکیل داده و پهناورترین استان کشور می‌باشد. این استان از نظر عرض جغرافیایی از ۲۵ درجه و ۳ دقیقه تا ۳۱ درجه و ۲۷ دقیقه عرض شمالی از خط استوا را به خود اختصاص داده و به لحاظ طول جغرافیایی بین ۵۸ درجه و ۵۰ دقیقه تا ۶۳ درجه و ۲۱ دقیقه طول شرقی از نصف‌النهار مبدأ قرار گرفته است. این استان در شمال به استان خراسان جنوبی و کشور افغانستان، در شرق با مرز خاکی حدود ۱۲۶۰ کیلومتری به کشورهای پاکستان و افغانستان، در جنوب با مرز آبی ۳۰۰ کیلومتری به آبهای آزاد دریای عمان و بالاخره در مغرب به استانهای کرمان و هرمزگان محدود می‌شود. بطور کلی این استان به لحاظ طبیعی به دو ناحیه جغرافیایی سیستان در شمال و بلوچستان در جنوب قابل تفکیک است. این استان براساس آخرین تغییرات شامل ۱۹ شهرستان است که شامل زاهدان - زابل - زهک - نیمروز - هامون - هیرمند - میرجاوه - ایرانشهر - چابهار - خاش - دلگان (به مرکزیت گلمورتی) - زابلی (مهرستان) - سراوان - سرباز (به مرکزیت راسک) - سیب سوران (به مرکزیت سوران) فنوج - قصرقند - کنارک و نیک شهر می‌باشد. همچنین این استان پهناور از ۴۳ بخش و ۳۶ شهر تشکیل گردیده است. بزرگترین و پرجمعیت‌ترین شهر استان زاهدان با بیش از ۵۶۷ هزار نفر جمعیت می‌باشد و کم جمعیت‌ترین شهر این استان شهر کوچک سرباز است که فقط ۱۰۴۷ نفر جمعیت دارد. در میان اقوام، قوم بلوچ و سیستانی که در استان سیستان و بلوچستان و در جنوب شرقی ایران ساکن هستند تفاوت‌ها و شباهت‌های بسیاری نسبت به بدنه اصلی ملت ایران دارند. بدین صورت می‌توان عنوان کرد که رابطه بین این دو قوم در منطقه مورد مطالعه متأثر از رابطه آن‌ها با دولت مرکزی است.

نرخ باسوادان زن	نرخ باسوادی مرد	داروخانه	خانه های بهداشت	پایگاه بهداشت	مرکز بهداشت	بیمارستان فعال	تعداد چاپخانه ها	تعداد سالن نمایش	تعداد واحد های بانکی
-----------------	-----------------	----------	-----------------	---------------	-------------	----------------	------------------	------------------	----------------------

یافته های پژوهش

در مرحله نخست بایستی بهینه سازی چند معیاره مدل ویکور انجام شود. بر این مبنا آمار خام مورد نیاز تحقیق همانگونه که در روش تحقیق تشریح شده است شامل ۲۰ شاخص است که از سالنامه های آماری استخراج شده است. این آمارها که نشانگر وضعیت اقتصادی و اجتماعی در شهرستانهای استان سیستان و بلوچستان است به منظور مقایسه بهتر نسبت به جمعیت هر شهرستان استانداردسازی شده است. و در ادامه به بررسی نقش اقوام در توسعه اجتماعی و اقتصادی استان سیستان و بلوچستان پرداخته می شود:

سطح بندی شهرهای مرزی و مرکزی منطقه سیستان و بلوچستان

روش راه حل توافقی و بهینه سازی چندمعیاره (VIKOR)

در این پژوهش، اطلاعات و داده های موردنیاز به روش کتابخانه ای و مراجعه به سازمان ها و استانداری جمع آوری شده است. این شاخص ها با استفاده از مقالات و پژوهش های صورت گرفته در این زمینه از سالنامه آماری استخراج شده است. برای تحلیل میزان توسعه در پژوهش حاضر از مدل VIKOR در محیط اکسل استفاده شده است. ابتدا ماتریس داده ها به تعداد ۲۰ شاخص برای ۱۹ شهرستان استان سیستان و بلوچستان تشکیل گردید. در جدول شماره ۲. ماتریس داده ها نشان داده شده است. سپس با استفاده از مدل آنالیز وزنی و وزن دهی شد و وزن هر یک از شاخص ها محاسبه شد.

جدول (۲): ماتریس داده ها

	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10
ایرانشهر	4	5	4	2288	1323	32000	2	5	10	28
چابهار	18	4	4	1607	1047	37000	10	4	11	24
خاش	2	5	0	1749	1040	21000	3	1	5	7
دلگان	0	0	0	1248	921	0	0	0	0	0
زابل	11	8	3	443	253	21000	18	5	1	28
مهرستان	2	1	0	457	280	0	1	1	1	5
زاهدان	10	9	20	1807	832	91000	17	8	1	6
زهک	3	1	0	218	161	7000	3	1	1	12
سراوان	8	4	1	1165	724	17000	8	3	8	19
سرباز	1	5	0	2398	1942	26000	0	2	1	24
سیب و سوران	0	3	0	603	364	4000	0	1	1	11
فنوج	0	0	0	589	529	0	0	1	1	13
قصرقند	0	0	0	633	528	1000	0	1	2	0
کنارک	14	2	0	968	574	5000	2	1	0	7
میرجاوه	0	0	2	488	244	11000	0	2	1	3
نیکشهر	0	6	1	269	1796	5000	3	2	2	44
نیمروز	1	0	0	269	252	0	0	0	0	0
هامون	3	0	0	468	237	1000	0	0	1	0
هیرمند	2	0	0	471	433	10000	0	1	4	15

ادامه جدول (۲): ماتریس داده ها

	X11	X12	X13	X14	X15	X16	X17	X18	X19	X20
ایرانشهر	31	1	3	2	20	2	65	15	85	74
چابهار	41	1	3	1	18	11	69	13	74	61
خاش	14	1	1	1	20	11	99	7	81	70
دلگان	2	0	0	0	8	0	42	1	73	66
زابل	51	1	8	4	11	15	27	22	92	85
مهرست ان	4	0	0	0	7	1	33	2	74	62
زاهدان	160	3	26	9	31	56	43	71	90	82
زهک	10	1	1	1	11	2	52	3	83	72
سراوان	21	1	3	1	16	9	56	9	79	67
سرباز	10	2	1	1	18	0	92	4	67	54
سیب و سوران	5	0	0	0	10	2	40	2	78	66
فnoch	6	0	0	0	5	0	26	1	71	61
قصرقند	15	0	0	0	5	0	24	2	73	57
کنارک	5	1	1	0	8	3	34	5	80	65
میرجاوه	3	0	1	0	5	2	23	1	73	61
نیکشهر	4	1	1	1	16	0	79	5	85	77
نیمروز	4	0	1	0	6	1	31	1	79	68
هامون	2	0	0	0	10	1	45	1	82	71
هیرمند	3	0	1	1	11	2	61	3	78	66

مرحله دوم، نرمال کردن ماتریس تصمیم گیری

ابتدا همه مقادیر ماتریس به توان دو رسانده و مجموع هر ستون جمع می گردد و سپس جذر مجموع هر ستون گرفته شده و در نهایت هر یک مقادیر بر جذر به دست آمده تقسیم می گردد.

$$r_{ij} = \frac{x_{ij}}{\sqrt{\sum_{i=1}^m x_{ij}^2}}$$

رابطه ۱:

جدول (۳): توان دو هر ستون

	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10
ایرانشهر	16	25	16	523494 4	175032 9	1/02E+ 09	4	25	100	784
چابهار	324	16	16	258244 9	109620 9	1/37E+ 09	100	16	121	576
خاش	4	25	0	305900 1	108160 0	4/41E+ 08	9	1	25	49
دلگان	0	0	0	155750 4	848241	0	0	0	0	0
زابل	121	64	9	196249	64009	4/41E+ 08	324	25	1	784
مهرستان	4	1	0	208849	78400	0	1	1	1	25

نقش اقوام در توسعه اجتماعی و اقتصادی مناطق مرزی یک مطالعه در جنوب شرق ایران / ۹۱

زاهدان	100	81	400	326524 9	692224	8/28E+ 09	289	64	1	36
زهک	9	1	0	47524	25921	490000 00	9	1	1	144
سراوان	64	16	1	135722 5	524176	2/89E+ 08	64	9	64	361
سرباز	1	25	0	575040 4	377136 4	6/76E+ 08	0	4	1	576
سیب و سوران	0	9	0	363609	132496	160000 00	0	1	1	121
فnoch	0	0	0	346921	279841	0	0	1	1	169
قصرقند	0	0	0	400689	278784	100000 0	0	1	4	0
کنارک	196	4	0	937024	329476	250000 00	4	1	0	49
میرجاوه	0	0	4	238144	59536	1/21E+ 08	0	4	1	9
نیکشهر	0	36	1	72361	322561 6	250000 00	9	4	4	1936
نیمروز	1	0	0	72361	63504	0	0	0	0	0
هامون	9	0	0	219024	56169	100000 0	0	0	1	0
هیرمند	4	0	0	221841	187489	1E+08	0	1	16	225
جمع	853	303	447	261313 72	145453 84	1/29E+ 10	813	159	343	5844
جزر	29/206 16	17/40 69	21/142 37	5111/8 85	3813/8 41	113397 /5	28/513 15	12/609 52	18/520 26	76/446 06

	X11	X12	X13	X14	X15	X16	X17	X18	X19	X20
ایرانش هر	961	1	9	4	400	4	4225	225	7225	5476
چابهار	1681	1	9	1	324	121	4761	169	5476	3721
خاش	196	1	1	1	400	121	9801	49	6561	4900
دلگان	4	0	0	0	64	0	1764	1	5329	4356
زابل	2601	1	64	16	121	225	729	484	8464	7225
مهرستا ن	16	0	0	0	49	1	1089	4	5476	3844
زاهدان	25600	9	676	81	961	3136	1849	5041	8100	6724
زهک	100	1	1	1	121	4	2704	9	6889	5184
سراوان	441	1	9	1	256	81	3136	81	6241	4489
سرباز	100	4	1	1	324	0	8464	16	4489	2916
سیب و سوران	25	0	0	0	100	4	1600	4	6084	4356
فnoch	36	0	0	0	25	0	676	1	5041	3721
قصرقند	225	0	0	0	25	0	576	4	5329	3249

کنار ک	25	1	1	0	64	9	1156	25	6400	4225
میرجاوه	9	0	1	0	25	4	529	1	5329	3721
نیکشهر	16	1	1	1	256	0	6241	25	7225	5929
نیمروز	16	0	1	0	36	1	961	1	6241	4624
هامون	4	0	0	0	100	1	2025	1	6724	5041
هیرمند	9	0	1	1	121	4	3721	9	6084	4356
	32065	21	775	108	3772	3716	56007	6150	118707	88057
	179/06 7	4/5825 76	27/838 82	10/392 3	61/416 61	60/95 9	236/65 8	78/421 94	344/53 88	296/74 4

جدول (۴): جذر مجموع هر ستون و تقسیم هر یک از مقادیر توان شده بر جذر مجموع

	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10
ایرانشهر	0/1369 57	0/2872 42	0/1891 94	0/4475 84	0/3468 94	0/2821 93	0/0701 43	0/3965 26	0/5399 49	0/3662 71
چابهار	0/6163 08	0/2297 94	0/1891 94	0/3143 65	0/2745 26	0/3262 86	0/3507 15	0/3172 21	0/5939 44	0/3139 47
خاش	0/0684 79	0/2872 42	0	0/3421 44	0/2726 91	0/1851 89	0/1052 15	0/0793 05	0/2699 75	0/0915 68
دلگان	0	0	0	0/2441 37	0/2414 89	0	0	0	0	0
زابل	0/3766 33	0/4595 88	0/1418 95	0/0866 61	0/0663 37	0/1851 89	0/6312 88	0/3965 26	0/0539 95	0/3662 71
مهرستان	0/0684 79	0/0574 48	0	0/0894	0/0734 17	0	0/0350 72	0/0793 05	0/0539 95	0/0654 06
زاهدان	0/3423 93	0/5170 36	0/9459 68	0/3534 9	0/2181 53	0/8024 87	0/5962 16	0/6344 41	0/0539 95	0/0784 87
زهک	0/1027 18	0/0574 48	0	0/0426 46	0/0422 15	0/0617 3	0/1052 15	0/0793 05	0/0539 95	0/1569 73
سراوان	0/2739 15	0/2297 94	0/0472 98	0/2279	0/1898 35	0/1499 15	0/2805 72	0/2379 15	0/4319 59	0/2485 41
سرباز	0/0342 39	0/2872 42	0	0/4691 03	0/5091 98	0/2292 82	0	0/1586 1	0/0539 95	0/3139 47
سیب و سوران	0	0/1723 45	0	0/1179 6	0/0954 42	0/0352 74	0	0/0793 05	0/0539 95	0/1438 92
فنوج	0	0	0	0/1152 22	0/1387 05	0	0	0/0793 05	0/0539 95	0/1700 55
قصرقند	0	0	0	0/1238 29	0/1384 43	0/0088 19	0	0/0793 05	0/1079 9	0
کنارک	0/4793 51	0/1148 97	0	0/1893 63	0/1505 04	0/0440 93	0/0701 43	0/0793 05	0	0/0915 68
میرجاوه	0	0	0/0945 97	0/0954 64	0/0639 77	0/0970 04	0	0/1586 1	0/0539 95	0/0392 43
نیکشهر	0	0/3446 91	0/0472 98	0/0526 22	0/4709 16	0/0440 93	0/1052 15	0/1586 1	0/1079 9	0/5755 69
نیمروز	0/0342 39	0	0	0/0526 22	0/0660 75	0	0	0	0	0
هامون	0/1027 18	0	0	0/0915 51	0/0621 42	0/0088 19	0	0	0/0539 95	0

نقش اقوام در توسعه اجتماعی و اقتصادی مناطق مرزی یک مطالعه در جنوب شرق ایران / ۹۳

هیرمند	0/0684 79	0	0	0/0921 38	0/1135 34	0/0881 85	0	0/0793 05	0/2159 8	0/1962 17
وزن	0/0580 6	0/0481 9	0/1211 7	0/0186 9	0/0186	0/0577 6	0/0793 5	0/0398 5	0/0490 7	0/0352 7

	X11	X12	X13	X14	X15	X16	X17	X18	X19	X20
ایران شهر	0/1731 2	0/2182 18	0/1077 63	0/1924 5	0/3256 45	0/0328 09	0/2746 58	0/1912 73	0/2467 07	0/2493 73
چابهار	0/2289 65	0/2182 18	0/1077 63	0/0962 25	0/2930 8	0/1804 49	0/2915 6	0/1657 7	0/2147 8	0/2055 64
خاش	0/0781 83	0/2182 18	0/0359 21	0/0962 25	0/3256 45	0/1804 49	0/4183 25	0/0892 61	0/2350 97	0/2358 94
دلگان	0/0111 69	0	0	0	0/1302 58	0	0/1774 71	0/0127 52	0/2118 77	0/2224 14
زابل	0/2848 1	0/2182 18	0/2873 68	0/3849	0/1791 05	0/2460 67	0/1140 89	0/2805 34	0/2670 24	0/2864 42
مهرس تان	0/0223 38	0	0	0	0/1139 76	0/0164 04	0/1394 42	0/0255 03	0/2147 8	0/2089 34
زاهدان	0/8935 2	0/6546 54	0/9339 48	0/8660 25	0/5047 49	0/9186 5	0/1816 97	0/9053 59	0/2612 19	0/2763 32
زهک	0/0558 45	0/2182 18	0/0359 21	0/0962 25	0/1791 05	0/0328 09	0/2197 26	0/0382 55	0/2409 02	0/2426 33
سراوان	0/1172 75	0/2182 18	0/1077 63	0/0962 25	0/2605 16	0/1476 4	0/2366 28	0/1147 64	0/2292 92	0/2257 84
سرباز	0/0558 45	0/4364 36	0/0359 21	0/0962 25	0/2930 8	0	0/3887 47	0/0510 06	0/1944 63	0/1819 75
سیب و سوران	0/0279 23	0	0	0	0/1628 22	0/0328 09	0/1690 2	0/0255 03	0/2263 9	0/2224 14
فنوج	0/0335 07	0	0	0	0/0814 11	0	0/1098 63	0/0127 52	0/2060 73	0/2055 64
قصرق ند	0/0837 68	0	0	0	0/0814 11	0	0/1014 12	0/0255 03	0/2118 77	0/1920 85
کنار ک	0/0279 23	0/2182 18	0/0359 21	0	0/1302 58	0/0492 13	0/1436 67	0/0637 58	0/2321 94	0/2190 44
میرجا وه	0/0167 54	0	0/0359 21	0	0/0814 11	0/0328 09	0/0971 87	0/0127 52	0/2118 77	0/2055 64
نیکش هر	0/0223 38	0/2182 18	0/0359 21	0/0962 25	0/2605 16	0	0/3338 15	0/0637 58	0/2467 07	0/2594 83
نیمروز	0/0223 38	0	0/0359 21	0	0/0976 93	0/0164 04	0/1309 91	0/0127 52	0/2292 92	0/2291 54
هامون	0/0111 69	0	0	0	0/1628 22	0/0164 04	0/1901 48	0/0127 52	0/2379 99	0/2392 63
هیرمن د	0/0167 54	0	0/0359 21	0/0962 25	0/1791 05	0/0328 09	0/2577 56	0/0382 55	0/2263 9	0/2224 14
	0/0657 4	0/0577 6	0/0932 2	0/0833 5	0/0104 1	0/0882 2	0/0075	0/0670 5	0/0002 5	0/0005 1

مرحله سوم، وزن دار کردن ماتریس نرمال؛

جهت وزن دار کردن، مقادیر ماتریس نرمال هر یک از گزینه‌ها بر وزن معیارها (که از روش آنتروپی به دست آمده) ضرب می‌گردد.

جدول (۵): ماتریس وزنی

	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10
ایرانشهر	0/0079 52	0/0138 42	0/0229 25	0/0083 65	0/0064 52	0/0162 99	0/0055 66	0/0158 02	0/0264 95	0/0129 18
چابهار	0/0357 83	0/0110 74	0/0229 25	0/0058 75	0/0051 06	0/0188 46	0/0278 29	0/0126 41	0/0291 45	0/0110 73
خاش	0/0039 76	0/0138 42	0 0	0/0063 95	0/0050 72	0/0106 97	0/0083 49	0/0031 6	0/0132 48	0/0032 3
دلگان	0 0	0 0	0 0	0/0045 63	0/0044 92	0 0	0 0	0 0	0 0	0 0
زابل	0/0218 67	0/0221 48	0/0171 93	0/0016 2	0/0012 34	0/0106 97	0/0500 93	0/0158 02	0/0026 5	0/0129 18
مهرست ان	0/0039 76	0/0027 68	0 0	0/0016 71	0/0013 66	0 0	0/0027 83	0/0031 6	0/0026 5	0/0023 07
زاهدان	0/0198 79	0/0249 16	0/1146 23	0/0066 07	0/0040 58	0/0463 52	0/0473 1	0/0252 82	0/0026 5	0/0027 68
زهک	0/0059 64	0/0027 68	0 0	0/0007 97	0/0007 85	0/0035 66	0/0083 49	0/0031 6	0/0026 5	0/0055 36
سراوان	0/0159 03	0/0110 74	0/0057 31	0/0042 59	0/0035 31	0/0086 59	0/0222 63	0/0094 81	0/0211 96	0/0087 66
سرباز	0/0019 88	0/0138 42	0 0	0/0087 68	0/0094 71	0/0132 43	0 0	0/0063 21	0/0026 5	0/0110 73
سیب و سوران	0 0	0/0083 05	0 0	0/0022 05	0/0017 75	0/0020 37	0 0	0/0031 6	0/0026 5	0/0050 75
فوج	0 0	0 0	0 0	0/0021 53	0/0025 8	0 0	0 0	0/0031 6	0/0026 5	0/0059 98
قصرقند	0 0	0 0	0 0	0/0023 14	0/0025 75	0/0005 09	0 0	0/0031 6	0/0052 99	0 0
کنارک	0/0278 31	0/0055 37	0 0	0/0035 39	0/0027 99	0/0025 47	0/0055 66	0/0031 6	0 0	0/0032 3
میرجاوه	0 0	0 0	0/0114 62	0/0017 84	0/0011 9	0/0056 03	0 0	0/0063 21	0/0026 5	0/0013 84
نیکشهر	0 0	0/0166 11	0/0057 31	0/0009 84	0/0087 59	0/0025 47	0/0083 49	0/0063 21	0/0052 99	0/0203
نیمروز	0/0019 88	0 0	0 0	0/0009 84	0/0012 29	0 0	0 0	0 0	0 0	0 0
هامون	0/0059 64	0 0	0 0	0/0017 11	0/0011 56	0/0005 09	0 0	0 0	0/0026 5	0 0
هیرمند	0/0039 76	0 0	0 0	0/0017 22	0/0021 12	0/0050 94	0 0	0/0031 6	0/0105 98	0/0069 21

	X11	X12	X13	X14	X15	X16	X17	X18	X19	X20
ایرانشهر	0/011 381	0/0126 04	0/0100 46	0/0160 41	0/0033 9	0/0028 94	0/0020 6	0/0128 25	6/17E- 05	0/0001 27
چابهار	0/015 052	0/0126 04	0/0100 46	0/0080 2	0/0030 51	0/0159 19	0/0021 87	0/0111 15	5/37E- 05	0/0001 05
خاش	0/005 14	0/0126 04	0/0033 49	0/0080 2	0/0033 9	0/0159 19	0/0031 37	0/0059 85	5/88E- 05	0/0001 2

دلگان	0/000 734	0	0	0	0/0013 56	0	0/0013 31	0/0008 55	5/3E- 05	0/0001 13
زابل	0/018 723	0/0126 04	0/0267 88	0/0320 81	0/0018 64	0/0217 08	0/0008 56	0/0188 1	6/68E- 05	0/0001 46
مهرستان	0/001 469	0	0	0	0/0011 86	0/0014 47	0/0010 46	0/0017 1	5/37E- 05	0/0001 07
زاهدان	0/058 74	0/0378 13	0/0870 63	0/0721 83	0/0052 54	0/0810 43	0/0013 63	0/0607 04	6/53E- 05	0/0001 41
زهک	0/003 671	0/0126 04	0/0033 49	0/0080 2	0/0018 64	0/0028 94	0/0016 48	0/0025 65	6/02E- 05	0/0001 24
سراوان	0/007 71	0/0126 04	0/0100 46	0/0080 2	0/0027 12	0/0130 25	0/0017 75	0/0076 95	5/73E- 05	0/0001 15
سرباز	0/003 671	0/0252 09	0/0033 49	0/0080 2	0/0030 51	0	0/0029 16	0/0034 2	4/86E- 05	9/28E- 05
سیب و سوران	0/001 836	0	0	0	0/0016 95	0/0028 94	0/0012 68	0/0017 1	5/66E- 05	0/0001 13
فنوج	0/002 203	0	0	0	0/0008 47	0	0/0008 24	0/0008 55	5/15E- 05	0/0001 05
قصرقند	0/005 507	0	0	0	0/0008 47	0	0/0007 61	0/0017 1	5/3E- 05	9/8E- 05
کنارک	0/001 836	0/0126 04	0/0033 49	0	0/0013 56	0/0043 42	0/0010 78	0/0042 75	5/8E- 05	0/0001 12
میرجاوه	0/001 101	0	0/0033 49	0	0/0008 47	0/0028 94	0/0007 29	0/0008 55	5/3E- 05	0/0001 05
نیکشهر	0/001 469	0/0126 04	0/0033 49	0/0080 2	0/0027 12	0	0/0025 04	0/0042 75	6/17E- 05	0/0001 32
نیمروز	0/001 469	0	0/0033 49	0	0/0010 17	0/0014 47	0/0009 82	0/0008 55	5/73E- 05	0/0001 17
هامون	0/000 734	0	0	0	0/0016 95	0/0014 47	0/0014 26	0/0008 55	5/95E- 05	0/0001 22
هیرمند	0/001 101	0	0/0033 49	0/0080 2	0/0018 64	0/0028 94	0/0019 33	0/0025 65	5/66E- 05	0/0001 13

مرحله چهارم، تعیین مقادیر بالاترین و پایین‌ترین ارزش ماتریس نرمال وزنی

بزرگترین و کوچکترین عدد هر ستون تعیین می‌گردد. در اینجا منظور از بزرگترین عدد، یعنی عددی بیشترین ارزش مثبت را داراست و کوچکترین یعنی بیشترین ارزش منفی. پس اگر معیار ما از نوع منفی باشد، بزرگترین عدد برعکس می‌شود یعنی می‌شود کمترین مقدار و کوچکترین می‌شود بیشترین مقدار و بالعکس.

جدول (۶): بالاترین و پایین‌ترین ارزش ماتریس و تفاضل آن

	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10
ما کس یم	0/03 5783	0/02 4916	0/114 623	0/00876 8	0/009471	0/046 352	0/050093	0/025282	0/0291 45	0/02 03
مینیم م	0	0	0	0/00079 7	0/000785	0	0	0	0	0
تف اضل	0/03 5783	0/02 4916	0/114 623	0/00797	0/008686	0/046 352	0/050093	0/025282	0/0291 45	0/02 03
	X11	X12	X13	X14	X15	X16	X17	X18	X19	X20

ما کس یم	0/05 874	0/03 7813	0/087 063	0/072183	0/00525 4	0/081043	0/003 137	0/060 704	6/68 E-05	0/000 146
مینیم م	0/00 0734	0	0	0	0/000847	0	0/000 729	0/000 855	4/86 E-05	9/28E -05
تف اضل	0/05 8006	0/037813	0/08706 3	0/0721 83	0/004407	0/081 043	0/002 409	0/059 849	1/81 E-05	5/33E -05

مرحله پنجم، تعیین شاخص مطلوبیت (S) و شاخص ناراضی (R)

$$S_j = \sum_{i=1}^n w_i \cdot \frac{f_i^* - f_{ij}}{f_i^* - f_i^-}; \quad R_j = \max_i \left[w_i \cdot \frac{f_i^* - f_{ij}}{f_i^* - f_i^-} \right]$$

f_i^* = بزرگترین عدد ماتریس نرمال وزنی برای هر ستون

f_{ij} = عدد گزینه مورد نظر برای هر معیار در ماتریس نرمال وزنی

f_i^- = کوچکترین عدد ماتریس نرمال وزنی برای هر ستون

طبیعتاً برای گزینه به ازای هر معیار یک شاخص مطلوبیت به دست می‌آید که مجموع آنها شاخص نهایی S_j گزینه را مشخص می‌کند. بزرگترین S_j هر گزینه به ازای هر معیار، شاخص ناراضی (R) آن گزینه می‌باشد.

جدول (۷): شاخص مطلوبیت و ناراضی

	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10
ایرانشهر	0/0451 58	0/0214 18	0/0969 36	0/0009 43	0/0064 65	0/0374 49	0/0705 33	0/0149 44	0/0044 61	0/0128 25
چابهار	0	0/0267 72	0/0969 36	0/0067 82	0/0093 47	0/0342 75	0/0352 67	0/0199 25	0	0/0160 32
خاش	0/0516 09	0/0214 18	0/1211 7	0/0055 64	0/0094 2	0/0444 31	0/0661 25	0/0348 69	0/0267 65	0/0296 59
دلگان	0/0580 6	0/0481 9	0/1211 7	0/0098 59	0/0106 63	0/0577 6	0/0793 5	0/0398 5	0/0490 7	0/0352 7
زابل	0/0225 79	0/0053 54	0/1029 95	0/0167 61	0/0176 39	0/0444 31	0	0/0149 44	0/0446 09	0/0128 25
مهرستان	0/0516 09	0/0428 36	0/1211 7	0/0166 41	0/0173 57	0/0577 6	0/0749 42	0/0348 69	0/0446 09	0/0312 62
زاهدان	0/0258 04	0	0	0/0050 67	0/0115 92	0	0/0044 08	0	0/0446 09	0/0304 6
زهک	0/0483 83	0/0428 36	0/1211 7	0/0186 9	0/0186	0/0533 17	0/0661 25	0/0348 69	0/0446 09	0/0256 51
سراوان	0/0322 56	0/0267 72	0/1151 12	0/0105 71	0/0127 2	0/0469 7	0/0440 83	0/0249 06	0/0133 83	0/0200 4
سرباز	0/0548 34	0/0214 18	0/1211 7	0	0	0/0412 57	0/0793 5	0/0298 88	0/0446 09	0/0160 32
سیب و سوران	0/0580 6	0/0321 27	0/1211 7	0/0153 89	0/0164 8	0/0552 21	0/0793 5	0/0348 69	0/0446 09	0/0264 53
فنوج	0/0580 6	0/0481 9	0/1211 7	0/0155 09	0/0147 57	0/0577 6	0/0793 5	0/0348 69	0/0446 09	0/0248 49
قصرقند	0/0580 6	0/0481 9	0/1211 7	0/0151 32	0/0147 67	0/0571 25	0/0793 5	0/0348 69	0/0401 48	0/0352 7

کنارک	0/0129 02	0/0374 81	0/1211 7	0/0122 6	0/0142 87	0/0545 86	0/0705 33	0/0348 69	0/0490 7	0/0296 59
میرجاوه	0/0580 6	0/0481 9	0/1090 53	0/0163 75	0/0177 33	0/0507 78	0/0793 5	0/0298 88	0/0446 09	0/0328 65
نیکشهر	0/0580 6	0/0160 63	0/1151 12	0/0182 53	0/0015 25	0/0545 86	0/0661 25	0/0298 88	0/0401 48	0
نیمروز	0/0548 34	0/0481 9	0/1211 7	0/0182 53	0/0176 5	0/0577 6	0/0793 5	0/0398 5	0/0490 7	0/0352 7
هامون	0/0483 83	0/0481 9	0/1211 7	0/0165 47	0/0178 06	0/0571 25	0/0793 5	0/0398 5	0/0446 09	0/0352 7
هیرمند	0/0516 09	0/0481 9	0/1211 7	0/0165 21	0/0157 59	0/0514 13	0/0793 5	0/0348 69	0/0312 26	0/0232 46

	X11	X12	X13	X14	X15	X16	X17	X18	X19	X20
ایرانسه ر	0/0536 74	0/0385 07	0/0824 64	0/0648 28	0/0044 04	0/0850 69	0/0033 55	0/0536 4	7E-05	0/0001 81
چابهار	0/0495 13	0/0385 07	0/0824 64	0/0740 89	0/0052 05	0/0708 91	0/0029 61	0/0555 56	0/000 18	0/0003 95
خاش	0/0607 47	0/0385 07	0/0896 35	0/0740 89	0/0044 04	0/0708 91	0	0/0613 03	0/000 11	0/0002 47
دلگان	0/0657 4	0/0577 6	0/0932 2	0/0833 5	0/0092 09	0/0882 2	0/0056 25	0/0670 5	0/000 19	0/0003 13
زابل	0/0453 52	0/0385 07	0/0645 37	0/0463 06	0/0080 08	0/0645 9	0/0071 05	0/0469 35	0	0
مهرستا ن	0/0649 08	0/0577 6	0/0932 2	0/0833 5	0/0096 09	0/0866 45	0/0065 13	0/0660 92	0/000 18	0/0003 78
زاهدان	0	0	0	0	0	0	0/0055 26	0	2E-05	4/94E- 05
زهک	0/0624 11	0/0385 07	0/0896 35	0/0740 89	0/0080 08	0/0850 69	0/0046 38	0/0651 34	0/000 09	0/0002 14
سراوان	0/0578 35	0/0385 07	0/0824 64	0/0740 89	0/0060 06	0/0740 42	0/0042 43	0/0593 87	0/000 13	0/0002 96
سرباز	0/0624 11	0/0192 53	0/0896 35	0/0740 89	0/0052 05	0/0882 2	0/0006 91	0/0641 76	0/000 25	0/0005 1
سیب و سوران	0/0644 92	0/0577 6	0/0932 2	0/0833 5	0/0084 08	0/0850 69	0/0058 22	0/0660 92	0/000 14	0/0003 13
فوج	0/0640 76	0/0577 6	0/0932 2	0/0833 5	0/0104 1	0/0882 2	0/0072 04	0/0670 5	0/000 21	0/0003 95
قصرق ند	0/0603 31	0/0577 6	0/0932 2	0/0833 5	0/0104 1	0/0882 2	0/0074 01	0/0660 92	0/000 19	0/0004 61
کنار ک	0/0644 92	0/0385 07	0/0896 35	0/0833 5	0/0092 09	0/0834 94	0/0064 14	0/0632 19	0/000 12	0/0003 29
میرجا وه	0/0653 24	0/0577 6	0/0896 35	0/0833 5	0/0104 1	0/0850 69	0/0075	0/0670 5	0/000 19	0/0003 95
نیکش هر	0/0649 08	0/0385 07	0/0896 35	0/0740 89	0/0060 06	0/0882 2	0/0019 74	0/0632 19	7E-05	0/0001 32

نیمروز	0/0649 08	0/0577 6	0/0896 35	0/0833 5	0/0100 1	0/0866 45	0/0067 11	0/0670 5	0/000 13	0/0002 8
هامون	0/0657 4	0/0577 6	0/0932 2	0/0833 5	0/0084 08	0/0866 45	0/0053 29	0/0670 5	0/000 1	0/0002 3
هیرمند	0/0653 24	0/0577 6	0/0896 35	0/0740 89	0/0080 08	0/0850 69	0/0037 5	0/0651 34	0/000 14	0/0003 13

	S	R
ایرانشهر	0/697323	0/096936
چابهار	0/625095	0/096936
خاش	0/810962	0/12117
دلگان	0/979919	0/12117
زابل	0/603476	0/102995
مهرستان	0/96171	0/12117
زاهدان	0/127537	0/044609
زهک	0/902044	0/12117
سراوان	0/743811	0/115112
سرباز	0/812998	0/12117
سیب و سوران	0/948394	0/12117
فوج	0/971018	0/12117
قصرقند	0/971517	0/12117
کنارک	0/875585	0/12117
میرجاوه	0/953584	0/109053
نیکشهر	0/826517	0/115112
نیمروز	0/987874	0/12117
هامون	0/976133	0/12117
هیرمند	0/922574	0/12117

مرحله ششم، محاسبه مقدار Q و رتبه بندی نهایی گزینه‌ها

از طریق رابطه (۲):

$$Q_j = v \cdot \frac{S_j - S^-}{S^* - S^-} + (1-v) \cdot \frac{R_j - R^-}{R^* - R^-}$$

$v = 0.5$ عدد ثابت

S_j = مجموع مقدار S برای هر گزینه

S^- = بزرگترین عدد شاخص S برای هر گزینه

S^* = کوچکترین عدد شاخص S برای هر گزینه

R_j = مجموع مقدار R برای هر گزینه

R^- = بزرگترین عدد شاخص R برای هر گزینه

R^* = کوچکترین عدد شاخص R برای هر گزینه

در نهایت کمترین مقدار Q به عنوان بهترین گزینه انتخاب می‌شود.

جدول (۸): رتبه‌بندی نهایی شاخص‌های توسعه استان سیستان و بلوچستان

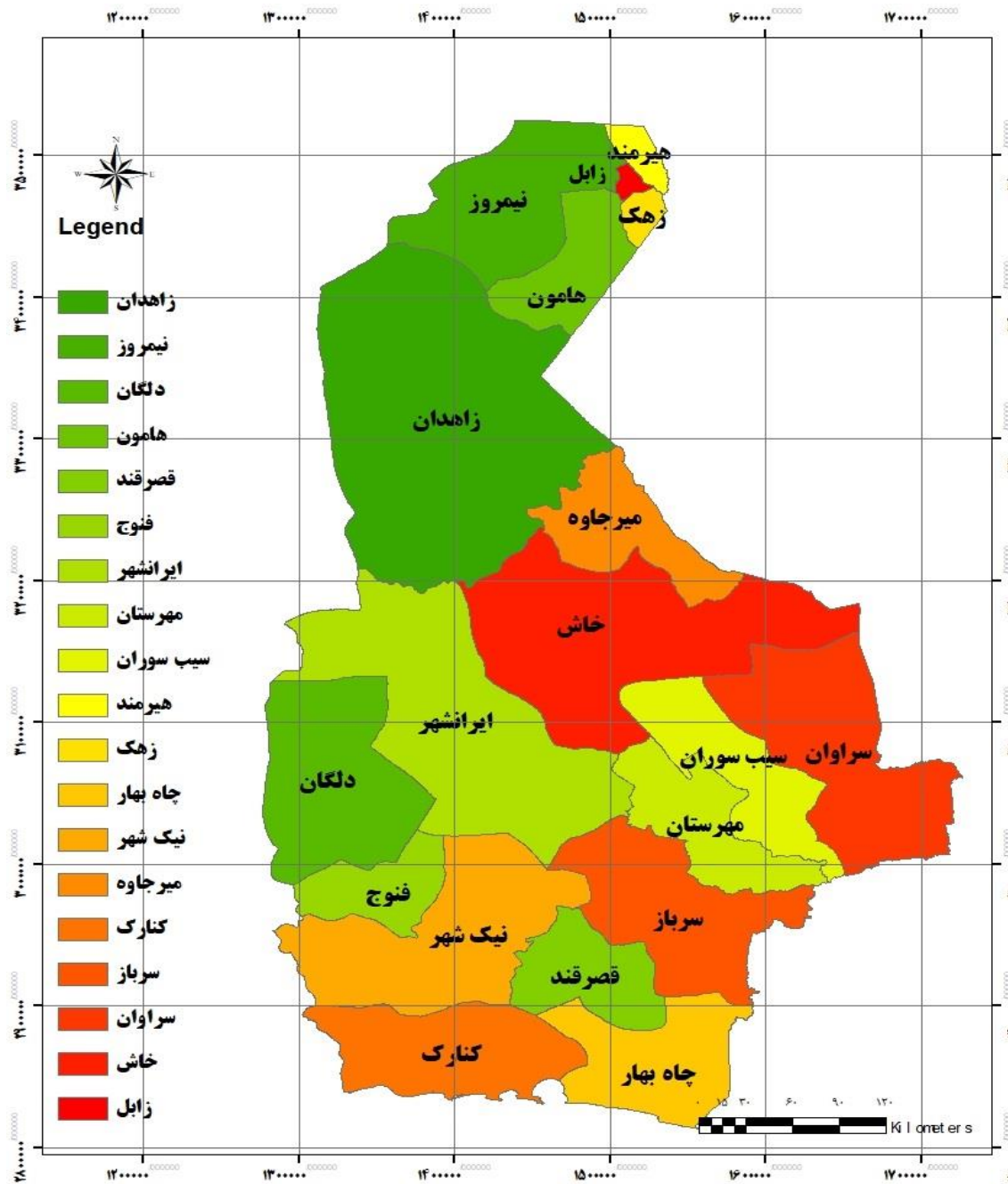
رتبه	امتیاز	شهرستان
1	0	زاهدان
2	0	نیمروز
3	0/004623	دلگان
4	0/006824	هامون
5	0/009506	قصرقند
6	0/009796	فنوج
7	0/010592	ایرانشهر
8	0/015206	مهرستان
9	0/022945	سیب و سوران
10	0/03795	هیرمند
11	0/049881	زهک
12	0/052569	چابهار
13	0/054209	نیکشهر
14	0/059205	میرجاوه
15	0/065258	کنارک
16	0/101632	سرباز
17	0/102275	سراوان
18	0/102815	خاش
19	0/1047	زابل

طبق نتایج مدل تصمیم‌گیری چند معیاره ویکور شهرستان زاهدان و نیمروز با امتیاز (صفر) توسعه یافته‌ترین شهرستان‌های استان سیستان و بلوچستان هستند. و شهرستان سراوان، خاش و زابل محروم‌ترین شهرستان‌های استان می‌باشند. نقشه فضایی محدوده مورد مطالعه در شکل ۲ آمده است.

بعد از اینکه مشخص شد بین شهرستان‌های منطقه بر اساس مولفه‌های اجتماعی و اقتصادی به لحاظ شاخص‌ها در راستای توسعه اجتماعی-اقتصادی تفاوت وجود دارد و رتبه‌بندی مربوط به آن با توجه به شاخص‌های پژوهش مورد سنجش قرار گرفت، در این مرحله برای اینکه مشخص شود این تفاوت بین کدام گروه‌ها (اقوام) می‌باشد، از آزمون تعقیبی شفه استفاده شده است، نتایج بر اساس جدول ۹ نشان می‌دهد که بین شهرهای بلوچ زبان و زابلی زبان در سطح خطای کمتر از ۰,۰۵ تفاوت معنی‌دار می‌باشد. در واقع شهرهای بلوچ زبان از لحاظ شاخص‌ها شرایط بهتری نسبت به شهرهای زابلی زبان داشته‌اند.

جدول (۹): آزمون تعقیبی شفه بر اساس شاخص‌های مورد بررسی در بین اقوام

قومیت	قومیت	اختلاف میانگین (I-J)	انحراف استاندارد	سطح معنی‌داری
بلوچ	زابلی	۱,۶۲۴۵۷	۰,۶۱۵۴۸۷	۰,۰۲۱
	مختلط (بلوچ، زابلی)	۱,۰۳۴۶۲	۰,۸۷۲۴۱	۰,۵۴۰
زابلی	مختلط (بلوچ، زابلی)	-۰,۶۵۴۱۲۸	۱,۱۲۴۸۳	۰,۷۴۸

شکل (۲): رتبه بندی بر اساس مدل ویکور

در ادامه به منظور بررسی عملکرد بین شهرستان های مرزی و غیر مرزی در منطقه و نشان دادن تفاوت بین آن ها، ابتدا داده های شهرها با استفاده از مدل ویکور پالایش شد. ابتدا از آزمون لوین به منظور بررسی برابری واریانس دو گروه در متغیر عملکرد استفاده شده است. نتایج نشان می دهد که فرض صفر آزمون لوین مبنی بر برابری واریانس گروه ها پذیرفته نشده است. در نتیجه آزمون T در حالت نابرابری واریانس ها گزارش می شود. نتایج نشان می دهد شهرهای مرزی و غیر مرزی بر اساس متغیر کل مولفه های اصلی پژوهش در سطح خطای کمتر از ۰,۰۵ معنی دار هستند.

جدول (۱۰): آزمون تفاوت عملکردی شهرستان های مرزی و غیر مرزی در توسعه اجتماعی-اقتصادی منطقه

متغیر	گروه	تعداد	میانگین	انحراف معیار	آماره T	درجه آزادی	سطح معنی داری
عملکرد کلی شهرستان ها	غیر مرزی	۸	۰,۲۱۸	۱,۳۱۸	۲,۸۱۴	۱۱۲	۰,۰۱
	مرزی	۱۱	-۰,۵۴	۱,۴۵۷			

جمع بندی و نتیجه گیری

در فرایند تحول و دگرگونی جوامع بشری شناخت تغییرات و خصوصیات فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی اقوام و آگاهی از تاثیرات و تغییرات آنها در جامعه که ناشی از توسعه و پیشرفت تکنولوژی می باشد از اهمیت بالایی برخوردار است. تنوع قومیتی در ایران سبب گردیده است که هر کدام از استانهای کشور به نوعی نماینده هر کدام از این کشورها در کشورمان باشند. انتقال مدیریت و امنیت به مناطق مبتنی بر اقوام سبب می گردد که امکان مرادوات سیاسی و اجتماعی این اقوام با این کشورها تسهیل گردد و به دنبال آن توسعه اجتماعی و اقتصادی ایران در این کشورها را به دنبال داشته باشد. ایران دارای قومیت های متنوعی است که این تنوع می تواند با سیاستگذاری صحیح داخلی به توسعه ایران کمک شایانی نماید. از طرفی چگونگی کارکرد و نقش مرزها عاملی کلیدی در توسعه اجتماعی-اقتصادی مناطق و شهرهای مرزی به شمار می رود. مرزها هم می توانند مانعی در برابر توسعه و یکپارچگی نواحی مرزی باشند و هم به عنوان پلی ارتباطی زمینه تعاملات و پیوند دو طرف مرز را فراهم کنند. فهم این تأثیر بازدارندگی و یا نقش ارتباطی مرزها وابسته به این است که ما چگونه مرزها و کارکرد آنها را معنی کنیم و در راستای تقویت آن ها بخصوص شهرهای مرزی برنامه ریزی های لازم انجام گیرد. همچنین تعامل و همکاری شهرهای مرزی ناشی از تحول کارکرد مرزها می تواند همکاری در سطح ملی را تقویت کند. ایران به دلیل داشتن شرایط ناهمگون و امکانات طبیعی متنوع، نیازمند برنامه ریزی در سطح استان ها و مناطق است، که البته برای کسب موفقیت در امر برنامه ریزی توجه به معیارهای توسعه پایدار در راستای توسعه اجتماعی-اقتصادی بر اساس توانمندی های موجود در هر استان از مهمترین مسایلی است باید در همه حال به آن توجه کرد. سطح زندگی انسان با رشد و پیشرفت علم و دانش بشری همواره در حال پیشرفت بوده است، اما این رشد و توسعه در تمام مناطق و سکونتگاه های انسانی یکسان نبوده و در نتیجه آن جوامع مختلفی با سطح توسعه اجتماعی-اقتصادی متفاوت ایجاد شده است که در سطح ملی استان های توسعه یافته و در حال توسعه و در سطح خرد شهرستان های یک استان، نمونه هایی از آن به شمار می آید. ارزیابی سطح توسعه اجتماعی و اقتصادی به منظور آگاهی از شرایط و وضعیت موجود و برنامه ریزی برای توسعه او رفع نابرابری ها اهمیت زیادی دارد. طبق نظریه توسعه پایدار رشد اقتصادی و توسعه اجتماعی باید به گونه ای صورت گیرد که سرمایه های زیست محیطی و نیازهای توسعه را برای نسل های بعد دچار نقصان نسازد توسعه پایدار از بین طرح ها و برنامه های مختلف تحولات و رشد اجتماعی آنها را برمی گزیند که از نظر زیست محیطی و اجتماعی نسبت به سایر الگوها برتری داشته باشند. در پژوهش حاضر نقش اقوام در توسعه اجتماعی و اقتصادی در استان سیستان و بلوچستان مورد بررسی قرار گرفت. بدین منظور ابتدا شاخص های مورد نظر جهت بررسی در قالب ۲۰ شاخص، از طریق آمارنامه های موثق استخراج گردید و در ادامه از مدل ویکور جهت رتبه بندی شهرستان های استان سیستان و بلوچستان بهره گرفته شد. جهت بررسی تفاوت در بین دو قوم بلوچ و زابلی و نقش آن ها در توسعه اجتماعی-اقتصادی استان از آزمون تعقیبی شفه و همچنین در راستای نشان دادن تفاوت عملکردی شهرستان های مرزی و غیر مرزی در توسعه اجتماعی-اقتصادی منطقه از آزمون T استفاده شد. نتایج در بخش اول پژوهش نشان داد که شهرستان زاهدان و نیمروز توسعه یافته ترین شهرستان های استان سیستان و بلوچستان هستند. و شهرستان سراوان، خاش و زابل محروم ترین شهرستان های استان می باشند. در ادامه مشخص شد بین شهرهای بلوچ زبان و زابلی زبان در سطح خطای کمتر از ۰,۰۵ تفاوت معنی دار می باشد. در واقع شهرهای بلوچ زبان از لحاظ شاخصه ها شرایط بهتری نسبت به شهرهای زابلی زبان داشته و شهرهای مرزی و غیر مرزی بر اساس متغیر کل مولفه های اصلی پژوهش در سطح خطای کمتر از ۰,۰۵ معنی دار هستند.

References

1. Ahangari, Majid; Saadatmer, Reza (2006). Comparative Study Developed Cities of the Province's Economical and Social Sectors. *Journal of Social Welfare*. No.44: 13-32. [Persian]
2. Aminbidokht, Aliakbar (2006). Measuring development of Semnan province cities. *Geography journal of Education and Growth*. Volume 76, 17-23. [Persian]
3. Azami, Hadi (2014). Geopolitical Weight and Regional Power System (Case Study: Southwest Asia). *International Quarterly of Geopolitics*. Vol. 2, No.5. [Persian]
4. Blory, j. (2005). Urban Environment Spatial Fragmentation and Social Segregation in Latin America; where Dos Innovation Lie? *Habitat International*, 29, pp 627-645.
5. Chandoevrit, W., Yongyuth, Ch., and Srawooth, P (2004). Thailand's Cross Border Economy: a Case Study of SaKaeoandChiangRai, TRDI.
6. Drakakis Smith, D (2000) *Third World Cities*. Second Edition, Routledge, London.
7. Fallahi, Ali; Kaffashi, Majid (2018). The Effect of Social Development on Social Health in Tehran Metropolis. *Journal of Iranian Social Development Studies*. Vol. 10, No.2. [Persian]
8. Glassner, Martin. & Fahrer, Chuck (2004), *Political Geography*, 3rd Edition. New York: John Wiley.
9. Hafeznia, Mohammadreza (2006). Principles and concepts of geopolitics. Papoli Publication, Mashhad. [Persian]
10. Hosseinzadeh Dalir, Karim (2009). Regional planning. Samt publication. Tehran. [Persian]
11. Kouhshekaf, Nahid (2013). Geography of development and ethnic geography in government development plans. *Quarterly Journal of Cultural and Social Dialogue*. No 43.
12. Maghsoudi, Mojtaba; Ebrahimabadi, Gholamreza (2013). Methodological and theoretical study of ethnic boundary studies. *Quarterly of Border studies research*. Volume 5, Issue 4. [Persian]
13. Mahdizadeh, Javad (2006). Strategic Planning of Urban Development. Tarh and Nashr Payam sima company publication. Tehran. [Persian]
14. Mokhtari Malakabadi, Reza; Aliakbari, Esmaeil; Khosravi, Bakhtiar (2016). Measuring the Efficiency of Urban Sustainability from the Borderline Case Study: Marivan Border Town. *Urban Studies*. No.20. [Persian]
15. Mousavi, Mirnajaf; Manochehri Miandoab, Ayoub; Adibnia, Zahra (2014). The Role of Ethnicity and Boundary in the Function of Urban Areas; Case Study: Azerbaijan Region. *International Quarterly of Geopolitics*. Vol. 10, No.1. [Persian]
16. Mousazadeh, Hossein; Khoshfar, Gholamreza; Khodadad, Mehdi (2016). An Analysis of Quality of Life in the Border Areas (Case Study: Atrak Village in the City of Gonbad-Kavas). *Quarterly of Border studies research*. Volume 14, Issue 4. [Persian]
17. Mousazadeh, Hossein; Rabiei Mondejin, Mohammadreza; Khatami, Hesam; Tabrizi, Omid (2018). Spatial Analysis and Ranking of Urban Development Indicators A Case Study in Khorasan Razavi Province. *Quarterly of Geography*. Volume 30, Issue 1. [Persian]
18. Niebuhr, Annetrin; Silvia Stiller (2002). Integration Effects in BorderRegions –A Survey of Economic Theory and Empirical Studies; *Hamburgisches Welt-Wirtschafts- Archiv (HWWA) Hamburg Institute of International Economics*.
19. Sadi, Mohammadreza; Oryani, Bahareh; Mousavi, Mirhossein; Nematpour, Masomeh (2009). Analysis of Relationship between Government Expenditures and Economic Growth within the Barrow Growth Model. *Quarterly Journal of Economic Research*. Volume 10, No 3. [Persian]
20. Setareh, Jalal; Mohammadi Athar, Alireza (2013). Border and ethnicity, threat or opportunity. *Quarterly of Border science and technology*. Volume 5, Issue 4. [Persian]
21. Tavana, Mohammadali; Bigleri, Manijeh (2012). Issues of border cities based on the country's 20-year document: look at ethnic issues and regional policies related to border regions. *National Conference on Border and Security Cities, Challenges and Approaches*, Zahedan, Sistan and Baluchestan University. [Persian]
22. Zibandeh, Edalat; Yousefifard, Someyeh; Refi, Mohsen (2012). How to Develop Border Cities in the Horizon of 1404 (Case study: Guilan Province). *Quarterly of Border science and technology*. Volume 3, Issue 1. [Persian]